

ОПРЕДЕЛЕНИЕТО ЗА МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ДОСТЪПА ДО МЕРКИ ЗА ПОДКРЕПА

Гл. ас. д-р Милена Ангелова
Институт за Икономически изследвания на БАН

THE DEFINITION OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES – CHALLENGES IN ACCESSING SUPPORT MEASURES

Chief Assist. Prof. Milena Angelova
Economic Research Institute Bulgarian Academy of Sciences

Резюме

В доклада се поставя на анализ на определението за малки и средни предприятия, предвид множеството дефиниции в международен план и предизвикателствата при формулирането на еднозначното му съдържание, предвид съществените различия между икономиките, условията за правене на бизнес и правните системи на отделните държави. В контекста на проблематиката са изследвани и предизвикателствата свързани с прилагането на критериите за сегментация и съответно - при достъпа до мерки за подкрепа. На база на проведеното изследване се правят обобщения и изводи приложими за България.

Ключови думи: *малки и средни предприятия, мерки за подкрепа, критерии за определяне на малки и средни предприятия*

Abstract

The report analyzes the definition of small and medium enterprises, having in mind the many international definitions and the challenges in formulating its unambiguous content, given the significant differences between economies, business making conditions and the legal systems of individual countries. In the context of the problems, the challenges related to the application of the segmentation criteria and, respectively, in the access to support measures have been examined. Based on the research, summaries and conclusions applicable to Bulgaria are made.

Key words: *small and medium enterprises; support measures; criteria for definition of small and medium enterprises.*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2020.26>

Въведение

Използването на размера на предприятията при избора и определянето на критерии за сегментацията им с цел по-добро насочване на мерки за подкрепа, услуги и консултации, е проблем, който е изследван в редица научни разработки (Andrew Atherton & Fergus Lyon, 2001)¹. Критериите за сегментация включват също: личностни характеристики; специфики на бизнеса, бизнес дейностите и процесите; специфични потребности на компаниите и други и предоставят основа за прецизиране на предлагането на широк набор от услуги – например, в банковия сектор², при формирането и управление-

¹ Изследването описва различни подходи към сегментацията - Segmenting Support for Small and Medium Enterprises - Identifying and Disseminating Best practice, September, 2001, Andrew Atherton and Fergus Lyon, The Foundation for Small and Medium Enterprise Development, University of Durham.

² Segmentation of SME Portfolio in Banking System, NS Mihaela, ideas.repec.org.

то на клъстери (Masoomah Zeinalnezhad, Shahnorbanun Sahran & Muriati Mukhtar)³ и най-често при планирането и изпълнението на схеми и мерки за подкрепа от страна на централните и местни власти (Gopinath S., Srivats Balan K., Ramanathan M. & Narashiman K.) (Ross Levine, 2006)⁴. Изследванията по темата в основната си част са на автори извън Европа, тъй като в Европейския съюз (ЕС) е формулирано определение за микро, малки и средни предприятия още през 1996 г.⁵.

В научните разработки се търсят отговори на редица въпроси относно (Tom Gibson & H. J. van der Vaart, 2008)⁶:

- Разнообразието и противоречията между различните определения за малки и средни предприятия (МСП);
- Приложимостта на определенията за МСП в международен аспект във връзка с различията между държавите;
- Предизвикателствата при формулирането на еднозначно определение за МСП, предвид съществените различия между икономиките, условията за правене на бизнес и правните системи на отделните държави;
- Потребността от последователен и единен подход при формулирането на определение на МСП в отделните държави;
- Твърде големите различия между микро- и малките и средни предприятия, които трудно могат да се поставят в една група, за която да се приеме, че има едни и същи потребности.

Изложение

При изготвянето на маркетингови стратегии за подкрепа на МСП на наднационално, национално и регионално равнище, би било много трудно да се ползват твърде сложни сегментационни критерии. Необходимо е информацията за тях да е лесно достъпна, достоверна и проверима. Ето защо, в световен мащаб най-често използваните критерии са: брой нает персонал, оборот и стойност на активите. Така основният проблем се свежда до това в каква комбинация да се прилагат тези три критерия и какви да бъдат интервалите за всеки от тях при определянето на сегментите - групи МСП. Изследванията се обединяват в основната си част около извода, че най-точен критерий е оборотът, особено в сравнение с числеността на персонала и стойността на активите.

Европейският съюз признава важността на политиките за подкрепа на МСП, поради сложното общностно и национално законодателство, което те трябва да спазват.

³ Management of Industrial Clusters: A Focus on SMEs; Masoomah Zeinalnezhad, Shahnorbanun Sahran, and Muriati Mukhtar; Advanced Material Research, ISSN: 1662-8985, vols 199-200, pp 1712 – 1715.

Benchmarking Implementation and Cluster Approach in Manufacturing SMEs: A Review; Masoomah Zeinalnezhad, Shahnorbanun Sahran, and Muriati Mukhtar; Advanced Material Research, ISSN: 1662-8985, vols 139-141, pp 1640 – 1643.

⁴ Measure of Utilisation of Government Support Scheme & Support by SMEs: Service Providers Perspective; Gopinath S., Srivats Balan K., Ramanathan M., Narashiman K., Applied Mechanics and Materials, ISSN: 1662-7482, vol. 867, pp 283 – 289.

Should Governments and Aid Agencies Subsidize Small Firms?; Ross Levine, 2006; Lael Brainard (ed.), Transforming the Developing Landscape: The Role of the Private Sector; Brookings Institution, 2006 <http://www.brook.edu/press/books/transformingthedevelopmentlandscape.htm>.

⁵ Определението е предложено в EC Recommendation 96/280/EC of 3 April 1996, като на практика е повторено от сега действащото определение, дадено от EU Recommendation 2003/361.

⁶ Defining SMEs: A Less Imperfect Way of Defining Small and Medium Enterprises in Developing Countries; Tom Gibson, H. J. van der Vaart; September 2008; global@brookings.edu.

„МСП са изправени пред изключително сериозни предизвикателства - ожесточена конкуренция, глобализация, недостиг на човешки ресурси, нови форми на организация на производството и труда, нарастваща сложност и интензивност на информационните потоци, ограничени възможности за иновации, непрекъснато омаловажаване на ролята на предприемача, уязвими финансови пазари, затруднен достъп до финансиране, най-високите цени на енергоносителите в ЕС и висока зависимост от конюнктурни промени, при ограничени възможности за реакция⁷. Ситуацията за МСП допълнително се усложнява от изключително комплексните изисквания за техническа стандартизация, права за интелектуална собственост, изискванията на Общите правила за защита на личните данни, пазарни злоупотреби от страна на търговски вериги и субекти с изкуствено създадено монополно положение, затруднен достъп до участие в конкурси за европейски и национални обществени поръчки и до глобални търговски вериги.⁸“ За да бъдат компенсирани негативните ефекти от допълнителната правна и административна тежест и посочените предизвикателства върху тяхната конкурентоспособност, на МСП се предоставят различни мерки за подкрепа⁹. Маркетингът на тези мерки следва да се оценява на научна основа, като се търси и техният практико-приложен принос. Във връзка с това, в свои становища, Европейският Икономически и Социален Комитет (ЕИСК) посочва, „че все още съществува значителна неефективност както по отношение на формулирането, така и на прилагането на политиките за МСП, което съществено възпрепятства ефекта от мерките за подкрепа. Проучвания на ЕИСК показват¹⁰, че политиките на ЕС за МСП и действащите механизми за подкрепа разглеждат големия брой МСП в Европа като хомогенна група и за съжаление не правят разлика между различните нужди на многобройните подгрупи предприятия, попадащи в обхвата на определението за МСП. Примери за специално насочени към нуждите на определена подгрупа механизми за подкрепа се срещат доста рядко. Използването на универсален подход при разработване на политиките на ЕС за МСП е основен проблем, който не позволява на политиките да постигнат изцяло желания ефект върху МСП¹¹. Поради това е силно препоръчително да се подобри маркетингът на политиките за МСП, като същевременно те се ориентират по-прецизно към специфичните нужди на МСП, наред с предстоящата обществена консултация относно адекватността на определението за МСП.¹²“ Проведената от Европейската комисия (ЕК) обществената консултация също ясно показва необходимостта от промяна на определението за МСП посредством целева интервенция, при запазване на духа на Пре-

⁷ Различни проучвания: Европейски парламент, 2011; Център за стратегия и оценки (CSES), 2012; Европейска комисия, 2008; ОИСП, 1998.

⁸ Възможности и фактори за насърчаване на МСП в България за периода на планиране 2021 – 2027 г.; <http://www.esc.bg/bg/activities/opinions?start=3>.

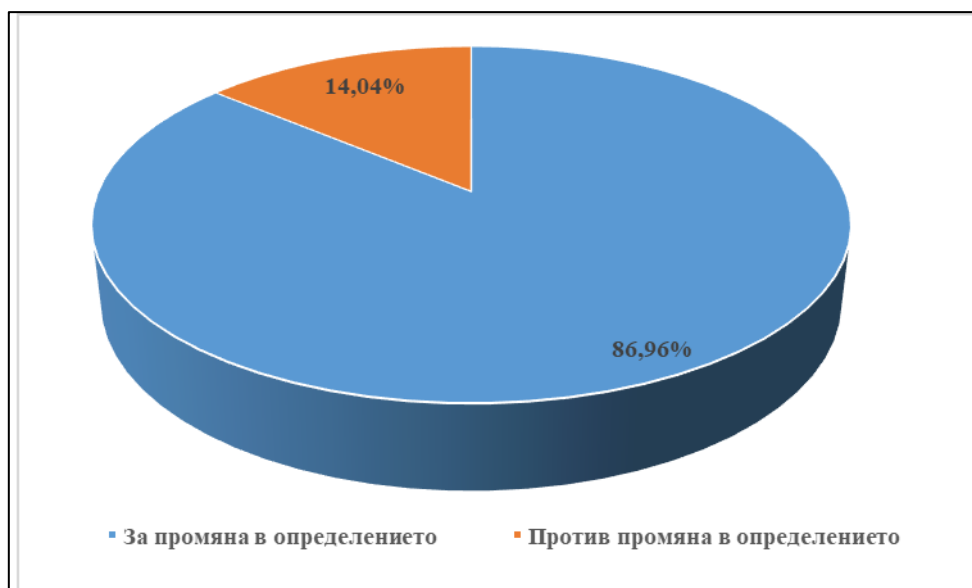
⁹ Основните от тях могат да бъдат разгледани на https://ec.europa.eu/growth/smes_en.

¹⁰ Проучване на ЕИСК: Assessment of the effectiveness of the EU's SMEs policies 2007-2015 (Оценка на ефективността на политиките на ЕС за МСП за периода 2007 – 2015 г.), януари 2017 г.; проучване на ЕИСК: Access to finance for SMEs and midcaps in the period 2014-2020: opportunities and challenges (Достъп до финансиране за МСП и за дружествата със средна пазарна капитализация за периода 2014 – 2020 г.: възможности и предизвикателства), май 2015 г., тук наричани „проучванията на ЕИСК“.

¹¹ Механизмът за гарантиране на заеми и всички финансови инструменти по Програмата за конкурентоспособност на предприятията и малките и средните предприятия (COSME) са добри примери за механизми за специално подпомагане.

¹² Становище по собствена инициатива на ЕИСК „Подобряване на ефективността на политиките за МСП“, ОJ C 345, 13.10.2017, р. 15.

поръката¹³ (Фиг. 1). Тази позиция е подкрепена от още становища на ЕИСК¹⁴, както и на Икономическия и социален съвет на Република България (ИСС)¹⁵.

Фиг. 1. Разпределение на отговорите на Обществената консултация на ЕК (%)¹⁶

Респондентите на обществената консултация, които настояват за промени в определението, са водени от различни мотиви, които могат да се обобщят и ранжират в низходящ ред както следва:

- Броят персонал не може да бъде водещ критерий, тъй като все по-бързото развитие на дигиталните технологии, както и на сектора на услугите, нарушават право пропорционалната връзка между наети, оборот и сума на активите;
- Праговете са твърде ниски и трябва да се увеличат, тъй като не съответстват на съвременната икономическа реалност и не отразяват инфлационните процеси;
- Трябва да се даде определение и за „средни малки“ компании с нает персонал от 250 до 500 души;
- Дискриминират се МСП с над 25 % държавно или общинско участие, които са изключени от обхвата на определението, което ги лишава от достъп до подкрепа;
- Критериите за консолидация лишават от подкрепа МСП, които са част от холдингови групи или са финансирани от фондове за рисков капитал;
- Да се дадат определения на различните подгрупи МСП.

¹³ http://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/ares-2017-2868537/feedback_en?size=10&page=2.

¹⁴ Становище на ЕИСК „Съюз на капиталовите пазари“, ОJ С 383, 17.11.2015, р. 64; Информационен доклад на ЕИСК „Достъп до финансиране за МСП“, ЕСО/372-ЕЕСС-2014-06006-00-00-ri-tra; Становище на ЕИСК „Насърчаване на МСП в Европа със специален фокус върху хоризонтален законодателен подход и спазване на принципа „Мисли първо за малкия““, ОJ С 197, 8.6.2018, р. 1; Становище на ЕИСК по собствена инициатива „Подобряване на ефективността на политиките за МСП, ОJ С 345, 13.10.2017, р. 15; Становище на ЕИСК „Стратегия за МСП“.

¹⁵ Възможности и фактори за насърчаване на МСП в България за периода на планиране 2021 – 2027 Г.; <http://www.esc.bg/bg/activities/opinions?start=3>.

¹⁶ http://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/ares-2017-2868537/feedback_en?size=10&page=2.

Таблица 1

**Сегментационни критерии в най-често прилаганите определения
за малки и средни предприятия**

Групи	Основание	Заети лица ¹⁷ К1	Нетни приходи от продажби (хил.лв.) К2	Сума на актива (хил.лв.) К3
Микро	Препоръка 2003/361	0 - 9	< 3 900	< 3 900
	Директива 2013/34/EU		< 685	< 1 369
	Закон за счетоводс- твото		< 700	< 1 400
Малки	Препоръка 2003/361	10 - 49	≥ 3 900 и < 19 500	≥ 3 900 и < 19 500
	Директива 2013/34/EU		≥ 685 и < 7 820	≥ 1 369 и < 15 650
	Закон за счетоводс- твото		≥ 700 и < 8 000	≥ 1 400 и < 16 000
Средни	Препоръка 2003/361	50 - 249	≥ 19 500 и < 97 500	≥ 19 500 и < 84 000
	Директива 2013/34/EU		≥ 7 820 и < 39 120	≥ 15 650 и < 78 230
	Закон за счетоводс- твото		≥ 8 000 и < 38 000	≥ 1 400 и < 76 000
Големи	Препоръка 2003/361	250 +	≥ 97 500	≥ 84 000
	Директива 2013/34/EU		≥ 39 120	≥ 78 230
	Закон за счетоводс- твото		≥ 38 000	≥ 76 000

В рамките на ЕС към момента са актуални три определения¹⁸ за МСП (Таблица 1)¹⁹, но за нуждите на маркетинг на мерките за подкрепа се ползва първото от тях, въведено от Препоръка 2003/361²⁰ и транспонирано в приложимите към инвестирането на фондовете на ЕС регламенти, както и в редица европейски нормативни актове, предвиждащи административни облекчения. Именно фактът, че попадането на дадено предприятие в един от определените сегменти – микро, малко или средно предприятие, е отключващо условие за достъпа до редица мерки за подкрепа, прави определението

¹⁷ Преизчислени в еквивалент на пълна заетост. Стойностите по Директива 2013/34/EU са изчислени на основа на фиксирания курс.

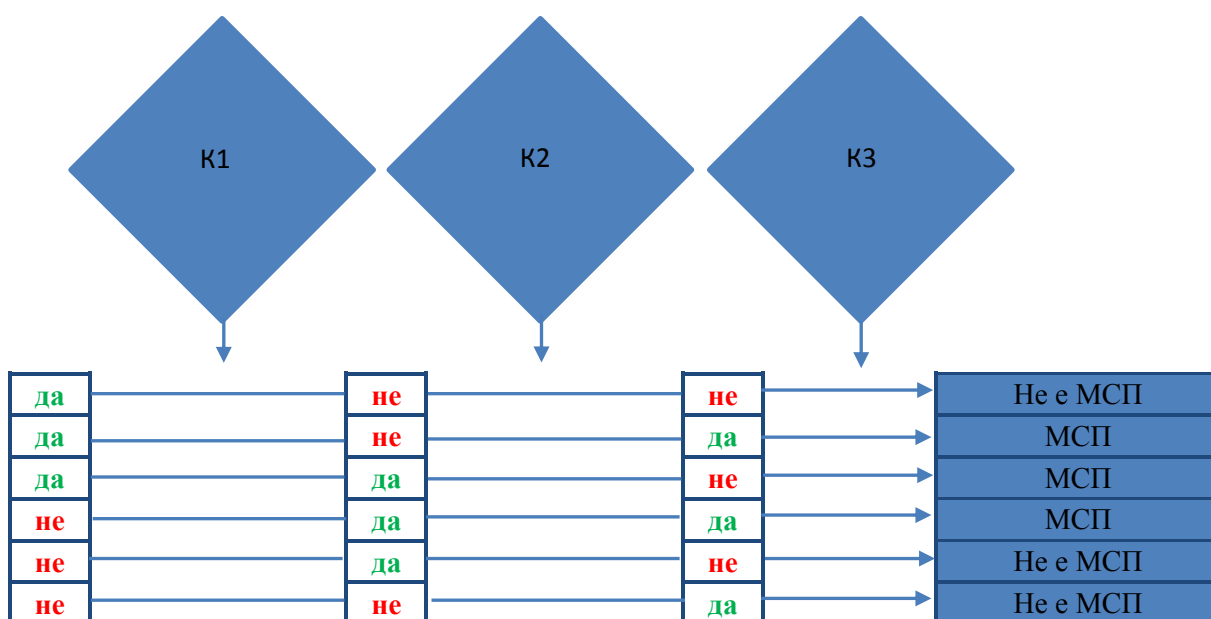
¹⁸ EU Recommendation 2003/361, Директива 2013/34/EU от 26. 06. 2013, OJ L 182, 29.6.2013, р. 19–76, транспонирана в България от Закона за счетоводството и Директива 2014/65/EU от 15. 05. 2014, OJ L 173, 12.6.2014, р. 349–496.

¹⁹ Тъй като Директива 2014/65/EU има отношение само към капиталовите пазари, а не към маркетинга на всички мерки за подкрепа, не я включваме в таблицата.

²⁰ Транспонирана в България на първо място в Закона за малките и средните предприятия, чл. 3. (Изм. - ДВ, бр. 59 от 2006 г.).

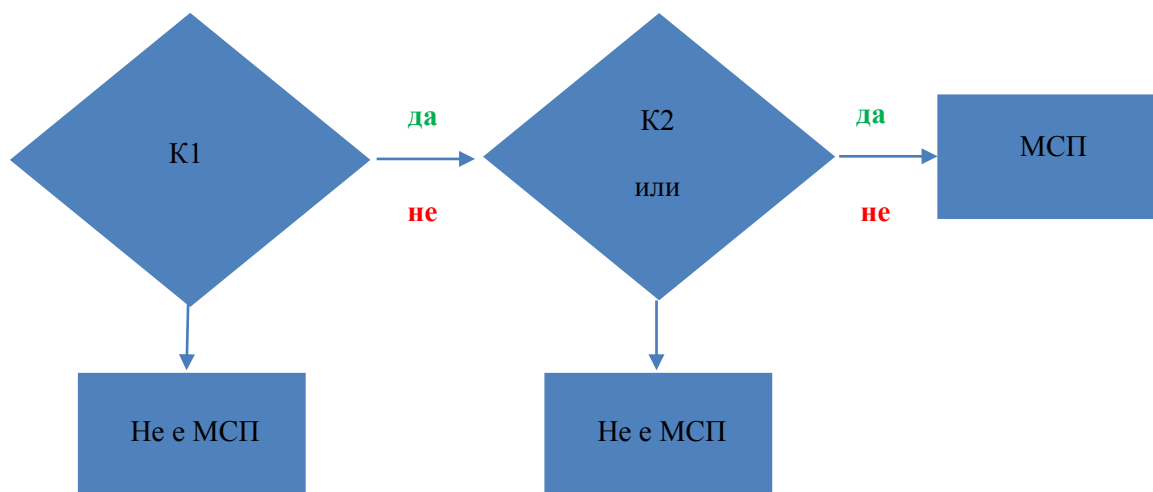
толкова важно и обуславя обществения интерес, който този въпрос привлича. МСП получават подкрепа под различна форма: възможности за безвъзмездно финансиране, за достъп до кредитиране, дялово и облигационно финансиране при облекчени условия, до административни облекчения и опростени процедури и други. Това обуславя важността на правилното подбиране на сегментационните критерии, така че да отговарят на ситуацията на предприятията и на актуалната икономическа среда.

Като се има предвид сложната координация между държавите – членки на ЕС, всяка промяна в критериите за сегментация, т.е. в определението за МСП, е много трудна. По тази причина, е по-подходящо да се изследва хипотезата за по-различно комбиниране на трите сегментационни критерия в съответствие с конкретните ситуации и потребности (Фиг. 2).

Фиг. 2. Предлагана промяна в определението за МСП – предприятията да могат да избират на кои два от трите критерия да отговорят (разпределение на вариациите)

Защото, ако се осигури гъвкавост за избор на водещ и допълващи от трите критерия в определението за МСП, на които предприятията да бъдат свободни да изберат да отговорят, вместо досегашната практика като водещ критерий да се натрапва само числеността на персонала (фиг. 3), то мерките за подкрепа ще достигнат до значително по-голям брой нуждаещи се предприятия. Така всяко нуждаещо се от подкрепа предприятие ще има свободата да избира само водещ и допълващи критерии, на които най-точно отговаря. Предлаганата промяна е представена на фиг. 2, а съществуващото положение – на фиг. 3.

Фиг. 3. Настоящо определение за МСП – да отговарят на водещи критерий за брой персонал и на който и да е от двата допълващи критерия – оборот и сума на активите

Коректността и точността на получаваните резултати от предлаганата промяна е определена на основа на специално изискани от Националния статистически институт (НСИ) данни (Таблица 2). Таблица 2 показва, че буквалното прилагане на критериите на Препоръка 2003/361 оставя извън обхвата на който и да е от сегментите 20 347 предприятия, които би трябвало да се определят като малки по численост на персонала, но не отговарят на критериите за оборот и стойност на активите, 3 695 предприятия, които биха били средни и 516 предприятия, които биха били големи предприятия. Допълнителният анализ показва, че съответно 20 223 предприятия не са сегментирани като малки, тъй като техните обороти и/или активи са под долната граница на съответния сегмент, 3 647 предприятия – не са разпределени като средни и 516 предприятия – като големи. Те остават извън обхвата на така определените критерии за сегментация.

Таблица 2

Разпределение на предприятията в България по критериите на Препоръка 2003/361 (предварителни данни на НСИ за 2019 г.)

Групи	Брой предприятия, отговарящи едновременно на посочените критерии за съответната група				
	K1 и (K2 или K3)			На 2 от трите K	
	В обхвата	Извън обхвата		В обхвата	Извън обхвата
		Общо	Под долната граница на K2 и/или K3		
Микро	388202	693		409481	249
Малки	4850	20347	20223	6802	212
Средни	1043	3695	3647	1389	995
Големи	243	516	516	308	153
Неразпределени**	25251	25251		1609	1609
Общо	419589	693		419589	249

Предлаганото гъвкаво прилагане на сегментационните критерии чувствително подобрява разпределението на предприятията, като намалява неразпределените малки предприятия десет пъти, неразпределените средни предприятия – близо четири пъти, а неразпределените големи предприятия – близо три пъти. Това е очевидно подобрене на ситуацията за общо 23 562 български предприятия, които, ако се възприеме гъвкаво прилагане на критериите, определени в Препоръка 2003/361, ще попаднат в сегмент, който отговаря по-точно на тяхното положение.

Основната причина за създалата се ситуация е очевидно недостатъчната конвергенция на българската икономика към европейската, тъй като на съпоставим брой заети в България отговарят доста по-малки суми на оборот и/или активи. Промяна на определението за МСП в тази посока е искано нееднократно от ЕИСК, ИСС²¹, български и европейски социални партньори и редица сдружения²².

Използвана литература

1. Andrew Atherton & Fergus Lyon, (2001), Segmenting Support for Small and Medium Enterprises - Identifying and Disseminating Best practice, September, , The Foundation for Small and Medium Enterprise Development, University of Durham,
2. Gopinath S., Srivats Balan K., Ramanathan M. & Narashiman K., Measure of Utilisation of Government Support Scheme & Support by SMEs: Service Providers Perspective;, Applied Mechanics and Materials, ISSN: 1662-7482, vol. 867, pp 283 – 289.
3. Masoomeh Zeinalnezhad, Shahnorbanun Sahran & Muriati Mukhtar; Management of Industrial Clusters: A Focus on SMEs; Advanced Material Research, ISSN: 1662-8985, vols 199-200, pp 1712 – 1715.
4. Masoomeh Zeinalnezhad, Shahnorbanun Sahran & Muriati Mukhtar, Benchmarking Implementation and Cluster Approach in Manufacturing SMEs: A Review; Advanced Material Research, ISSN: 1662-8985, vols 139-141, pp 1640 – 1643
5. Ross Levine, (2006), Should Governments and Aid Agencies Subsidize Small Firms?; Lael Brainard (ed.), Transforming the Developing Landscape: The Role of the Private Sector; Brookings Institution, 2006
<http://www.brook.edu/press/books/transformingthedevelopmentlandscape.htm>
6. Tom Gibson & H. J. van der Vaart; (2008) Defining SMEs: A Less Imperfect Way of Defining Small and Medium Enterprises in Developing Countries; September 2008; global@brookings.edu

За контакти: гл. ас. д-р Милена Ангелова
Институт за Икономически изследвания на БАН
e-mail: m.angelova@bica-bg.org

²¹ Възможности и фактори за насърчаване на МСП в България за периода на планиране 2021 – 2027 г.; <http://www.esc.bg/bg/activities/opinions?start=3> “ИСС настоява отдавна за актуализация на дефиницията за МСП. Като отчита, че подобна мярка сама по себе си не е решение за всички проблеми на МСП, ИСС напомня, че дефиницията е инструмент за осигуряване на по-добър достъп за МСП до финансиране и мерки за подкрепа. ИСС съжалява, че въпреки еднозначния резултат от консултацията по този въпрос, посочващ необходимостта от подобна актуализация, ЕК не предприема никакви действия в тази посока. Настоява до предприемането на подобни действия в България да бъде дадена свобода на МСП да избират на кои два от трите критерия в член 2 от Приложението към Препоръката, въвеждаща дефиницията за МСП, да отговорят, вместо да им бъде налаган като единствен критерият за численост на персонала.”

²² Например – Европейския център на предприятията, оказващи услуги от общ интерес – CEEP, AECM - European Association of Guarantee Institutions.